

POEZJA SPORTOWA (NA PRZYKŁADZIE LITERATURY POLSKIEJ I AMERYKAŃSKIEJ)

Historia kultury dowodzi, że sport jest zjawiskiem posiadającym naturę ekspansywną; wykracza on śmiało poza teren aren sportowych, „promieniuje daleko poza swe granice, obdzielając swymi wartościami każdego, kto zgłosi ochotę i zapotrzebowanie”¹. Sport nieustannie przenika do świata polityki, ekonomii, mediów, religii, a także sztuki, stanowiąc niewysychające źródło inspiracji pod każdą szerokością geograficzną. Sztuka zaś, co należy odnotować, to szeroko rozumiana twórczość artystyczna człowieka. Niezwykle istotnym jej segmentem jest niewątpliwie literatura.

Literatura sportowa, jak definiuje ją Wojciech Lipoński, to „odmiana literatury, w której dziełach sport określa ich funkcje artystyczne bądź społeczne, najczęściej obie razem”². Zamiłowanie do sportu wyraźnie zaznaczyło swoją obecność w utworach literackich różnych epok³. Tyczy się to każdej odmiany literatury – czy to powieści, opowiadań, czy też utworów poetyckich, dramatycznych oraz literatury faktu. Poezja, według słynnej definicji prekursora romantyzmu brytyjskiego Williama Wordswortha, to „spontaniczny przepływ potężnych (silnych) uczuć”⁴. Biorąc pod uwagę fakt, iż sport w różnych swych odmianach jest jednym z głównych dostarczcycieli uczuć i emocji,

¹ J. Lipiec (2018), *Prestiż sportu – prestiż sportowca*. W: Z. Dziubiński, M. Lenartowicz [red.], *Kultura fizyczna a prestiż społeczny*, Warszawa: 57.

W. Lipoński (1987), *Humanistyczna encyklopedia sportu*, Warszawa: 174.

Zob. np. M. Mazurkiewicz (2020), *Sport w literaturze i kulturze. Konteksty historyczne i społeczne*, Kielce; W. Lipoński (1987), dz. cyt.

R.L. Brett, A.R. Jones [red.] (1971), *Lyrical Ballads; the Text of the 1798 Edition with the Additional 1800 Poems and Prefaces*, London: 47.

istnienie poezji o tematyce sportowej wydaje się czymś w pełni uzasadnionym, wręcz oczywistym. Niezwykle ciekawym zjawiskiem jest szczególnie poezja sportowa uwznioślająca sport, kładąca nacisk na jego piękno oraz uwypuklająca humanistyczne wartości kultury fizycznej, opisująca doznania o charakterze niemal mistycznym, opiewająca mistrzów, dramaturgię agonu, wyrosła na gruncie wspomnień i przeżyć obserwatora/kibica, co znakomicie przedstawia słynny tom poetycki *Laur olimpijski* Kazimierza Wierzyńskiego. W tym kontekście godna odnotowania jest także twórczość innego Polaka, Krzysztofa Zuchory.

Obecność sportu w kulturze, choć silnie zaznaczona przez wieki, wciąż nie doczekała się kompleksowej eksploracji naukowej. Dotyczy to z pewnością poezji o tematyce sportowej, zjawiska złożonego i niezwykle interesującego pod wieloma względami. Celem pracy jest analiza szeroko rozumianych i wieloaspektowych związków pomiędzy sportem a literaturą. Mówiąc bardziej precyzyjnie, położono w nim nacisk na zbadanie roli sportu w poezji na przykładzie wybranych twórców pochodzących z Polski i Stanów Zjednoczonych. Komparatywne ujęcie tematu pozwoliło zaprezentować szerszą perspektywę. Dzięki temu można bardziej docenić wagę sportu jako uniwersalnego źródła natchnienia, tym bardziej, że istnieje duża grupa artystów pochodzących z różnych krajów, również ci specjalizujący się w poezji, którzy byli (są) pasjonatami sportu. Wierzyński, Poe, Byron, czy też liczni poeci współcześni, stanowią znakomitą tego egzemplifikację.

Metody badawcze obejmowały analizę wybranych utworów literackich o tematyce sportowej, źródeł historycznych, w których sport zajmuje poczesne miejsce, a także przegląd licznych monografii i artykułów poświęconych tematowi związanym z szeroko rozumianą historią kultury.

Sport a poezja – wprowadzenie i wybrane przykłady

Istnieją pewne podobieństwa między sportem a poezją, co odnotowywali sami poeci. Związek między tymi dwiema dziedzinami dostrzegał np. Robert Frost, stwierdzając: „Poeci są jak miotacze w baseballu. Jedni i drudzy mają swoje momenty. Okresy przerwy to trudne kwestie”⁵. Baseball, zatem, podobnie jak praca twórcza, składa się w dużej mierze z porażek⁶. Poetka

⁵ Cyt. za: L. Stahl (2007), *Baseball and Verse, from Tinker to Evers to Big Papi*, <https://www.poetryfoundation.org/articles/68945/baseball-and-verse-from-tinker-to-evers-to-big-papi> (dostęp: 12.12.2022). Tamże.

Lillian Morrison stwierdza jednoznacznie: „Istnieje podobieństwo pomiędzy sportem i poezją. Każde z nich jest formą zabawy; każde jest formą rytuału. Każde ma moc wydobywania nas samych z siebie. Idą razem wszędzie tam, gdzie jest radość życia”⁷. Niekiedy też sport i poezja łączą się intrygująco, tworząc utwory, gdzie tematyka sportowa odgrywa kluczową rolę. Sport staje się wtedy niejednokrotnie punktem wyjścia dla refleksji, gdzie zarysowuje się myśl na temat ludzkiej kondycji.

Rywalizacja sportowa fascynuje od wieków, przyciągając liczne rzesze oddanych jej miłośników, wśród których znajdują się także ludzie kultury i sztuki, wszelkiego rodzaju twórcy. Wydarzenia sportowe przyciągają poprzez swoją dramaturgię, pobudzając zmysły i wywołując ogromne niekiedy emocje. Nie można jednak dać zwieść się pozorom; pod powierzchnią stadionowej zwyczajności istnieje coś więcej. Józef Lipiec słusznie zwraca uwagę na doniosłość tych cech sportu, które tworzą jego ideową tkankę, wymagającą głębszego jego zrozumienia i obejmującą to, co kryje się w trudniej dostępnej warstwie znaczeń, idei i symboli⁸. Jak stwierdza, „tak pojęty sport stanowi doskonałe źródło natchnień poetyckich, muzycznych czy plastycznych. Sztuka i filozofia potrafią odkryć w wydarzeniach sportowych ich dramatyczną treść, przekraczającą właściwości naocznych obrazów. Umieją też odsłonić piękno kunsztu mistrzów, na ogół pomijane przez zwykłych konsumentów kibicowskiego zaangażowania”⁹. Tak właśnie częstokroć postrzegają sport poeci – jako dziedzinę tajemniczą, pełną wielorakich znaczeń, gdzie praktyczny wymiar życia łączy się z głęboką symboliką. To czyni poezję o tematyce sportowej frapującym fenomenem, z istnienia którego nie zawsze zdają sobie sprawę oddani miłośnicy agonu. Cechuje ją zazwyczaj emocjonalność i nacechowana nostalgią retrospekcja¹⁰. I choć niektóre z utworów nie unikają pokazywania ciemnych stron sportu, pojawia się w nich często oczekiwanie przepełnione nadzieją na lepszy świat.

Historia związków poezji ze sportem jest długa, choć niekoniecznie wystarczająco zbadana. Historycy sportu niejednokrotnie przywołują obecność rywalizacji sportowej w dziełach Homera oraz w opiewających zwycięzców greckich odach olimpijskich (epinikionach). Największymi twórcami owego

⁷ N.C. Craig Sharp (2000), *Poetry and Sport*, „British Journal of Sports Medicine”, 34: 471-472, <https://bjsm.bmj.com/content/bjsports/34/6/471.full.pdf> (dostęp: 12.12.2022).

J. Lipiec (2011), *Sport a kultura masowa (refleksje sceptyczne)*. W: Z. Dziubiński, M. Lenartowicz [red.], *Kultura fizyczna a kultura masowa*, Warszawa: 19. Tamże.

D. Johnson (2004), *The Sporting Muse: A Critical Study of Poetry about Athletes and Athletics*, Jefferson, N.C.: 22.

gatunku byli niewątpliwie Symonides, Bakchylides i Pindar. W kolejnych wiekach urok i znaczenie sportu doceniali liczni artyści słowa. Przypomnijmy tylko kilku wybranych poetów chętnie wykorzystujących w swoich utworach tematykę sportową: Henri de Montherlant z Francji, Bertolt Brecht z Niemiec, Brytyjczycy Alfred E. Housman, Francis Thompson, John Betjeman¹¹, Carol Ann Duffy¹², Grek Takis Doxas, Rumun Tudor George, Chińczycy, np. Lin Mang, przedstawiciele poezji włoskiej – Raniero Nicolai, Ermanno Eandi i Enrico Mario Lazarin i wielu innych¹³. Nietrudno też znaleźć poetów sportowych pochodzących z Polski oraz Stanów Zjednoczonych.

Sport ekscytuje i rozbudza pasję, czego dowody znajdujemy w biografiiach rozmaitych pisarzy. Co do samych twórców, słynny Lord Byron oddawał się urokom pływania i boksu, wielkim wyznawcą kultu sprawności fizycznej (w szczególności wyśmienitym pływakiem) był amerykański mistrz opowiadań grozy i poeta Edgar Allan Poe, co uwidoczniło się zarówno w jego życiu prywatnym, jak i w niektórych jego dziełach¹⁴. Podobne przykłady można mnożyć. W Polsce ciekawe exemplum stanowi wspomniany wcześniej Kazimierz Wierzyński, który w młodości uprawiał piłkę nożną, grając – na pozycji prawego pomocnika oraz bramkarza – w barwach Pogoni Stryj. Wartym odnotowania przykładem współczesnego pisarza-sportowca jest np. lider Reprezentacji Polskich Pisarzy w Piłce Nożnej, Zbigniew Masternak¹⁵.

Polska poezja o tematyce sportowej – zarys

Sport wyraźnie odcisnął swoje piętno na literaturze polskiej. Jak zauważa historyk sportu Wojciech Lipoński, „trudno jest znaleźć w historii literatury polskiej pisarza, który by nie strząsnął ze swego pióra jakiegoś sportowego drobiazgu. Czasem jest to większy czy mniejszy utwór samodzielny, niekiedy

¹¹ Zob. np. O. Tearle (2018), *Five of the Best Poems about Sport*, <https://interestingliterature.com/2018/10/five-of-the-best-poems-about-sports/> (dostęp: 13.12.2022).

Zob. np. C.A. Duffy (2010), *'Play up! play up!'*, „The Guardian” (10.07), <https://www.theguardian.com/books/2010/jul/10/sporting-poems-carol-ann-duffy> (dostęp: 14.12.2022).

¹³ W. Lipoński (2012), *Historia sportu*, Warszawa: 584.

Zob. np. M. Mazurkiewicz (2017), *Edgar Allan Poe – a Question of Sport*, „Literatura i Kultura Popularna”, XXIII: 199-206.

Zob. M. Mazurkiewicz (2022), *Sport, literatura, wspólnota Reprezentacja Polskich Pisarzy w Piłce Nożnej*. W: Z. Dziubiński, W. Firek [red.], *Kultura fizyczna a komunitaryzm i liberalizm*, Warszawa: 248-255.

kilka luźnych uwag lub opisów w dziele większego formatu – zawsze jednak jest to świadectwo zainteresowania problematyką sportu; antycznego czy współczesnego”¹⁶. Potwierdza to szerokie grono przywołanych przez Lipońskiego wielkich ludzi pióra, także poetów, dostrzegających sportowy wyczyn, zainteresowanych lub wręcz zafascynowanych sportem – przykładowo Jan Kochanowski, Adam Mickiewicz, Felicjan Faleński, Bolesław Prus, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Bolesław Leśmian, Hanna Malewska, Tadeusz Boy-Żeleński i wielu innych. Dzieła tych pisarzy, jak również Kazimierza Wierzyńskiego, Tadeusza Peipera, Kazimierza Wyki, Stanisława Dygata, Ryszarda Kapuścińskiego, Jerzego Pilcha oraz reprezentujących twórczość dla młodzieży Adama Bahdaja czy Jacka Podsiadły, zawierają interesujące wątki sportowe. Powyższa lista to jedynie skromna reprezentacja polskiego środowiska literackiego czerpiącego w mniejszym lub większym stopniu inspiracje ze świata sportu.

Na kartach literatury polskiej złotymi zgłoskami zapisał się bez wątpienia Kazimierz Wierzyński (1894-1969). Przełomowym momentem w jego twórczości był słynny tom poezji nagrodzony (w przekładzie na język niemiecki) złotym medalem w konkursie literackim na igrzyskach olimpijskich w 1928 roku w Amsterdamie – *Laur olimpijski* (1927). Dzieło to jest niezaprzeczalnie świadectwem bogatej wiedzy sportowej, prezentowanej przez autora. Jest ono niezwykle trafnym zestawieniem najważniejszych wydarzeń sportowych z lat 1925–27, w którym opiewani są słynni mistrzowie przedwojennego sportu – np. fiński biegacz długodystansowy Paavo Nurmi, hiszpański piłkarz (grający na pozycji bramkarza) Ricardo Zamora, amerykański sprinter Charles Paddock i inni. Jak słusznie podkreślił Michał Sprusiński, „urzeczenie młodością, fizycznym pięknem, harmonią czynu zyskało tutaj nową symbolikę”¹⁷. Sport, jak widzimy na kartach *Lauru olimpijskiego*, to jednak nie tylko walory estetyczne. Niezwykle cenna według autora jest nauka uczciwej walki, szacunku dla przeciwnika, przyjęcia drugiego człowieka jako brata, pokonywanie przeszkód, osiąganie postawionych celów poprzez przekraczanie granic człowieczeństwa, wreszcie próba osiągnięcia pełni życia, a nawet wejście w wymiar nieskończoności, by w jeszcze większym stopniu stawać się człowiekiem. Jak trafnie ujmuje to Krzysztof Zuchora, „oryginalność i artyzm tej poezji sprawiają, że poprzez realność sportu prześwieca duch metafizyki. *Laur* jest apoteozą zwycięskiego człowieka, wskazującego światu

¹⁶ W. Lipoński (1970), *Zapomniani piewcy sportu*, Warszawa: 11.
M. Sprusiński (1979), *Anioł śmiechu, lutnista ciemnego czasu*. W: M. Sprusiński [oprac.], *Wierzyński. Wiersze wybrane*, Warszawa: 10.

nowe drogi rozwoju”¹⁸. Tom *Laur olimpijski*, doceniony przez przyznanie niezwykle cennej olimpijskiej nagrody, przyniósł Wierzyńskiemu popularność na całym świecie.

W kolejnych dekadach XX wieku wielu polskich poetów próbowało dorównać Wierzyńskiemu na polu poezji sportowej – Jarosław Iwaszkiewicz, Aleksander Rymkiewicz, Roman Sadowski, Marian Grześczak i inni. Na szczególną uwagę zasługuje wspomniany powyżej, wciąż tworzący poezję sportową Krzysztof Zuchora (ur. w 1940 roku), poeta, naukowiec, wykładowca kultury fizycznej, były redaktor naczelny czasopisma „Kultura Fizyczna”, wielki propagator wartości sportowych i idei olimpijskiej. Jego twórczość ma dwa oblicza. Z jednej strony są to publikacje koncentrujące się na różnych aspektach kultury fizycznej, z drugiej – poezja, inspirowana w dużym stopniu sportem, ale także przyrodą. Sport jest postrzegany przez Zuchorę jako szeroko pojęte zjawisko kulturowe, mające wielki potencjał prowadzenia człowieka ku rzeczom pięknym.

Autor kładzie nacisk na różne aspekty sportowej rzeczywistości. Obecna jest więc szczerą miłość wyrażona wobec szczególnego miejsca z własnym duchem – stadionu, do którego kibice sportowi przywykli i który zwykle traktują z czułością; jest fascynacja postacią i ideą olimpijską Pierre’a de Coubertina, ojca nowożytnego ruchu olimpijskiego; wreszcie widoczne jest docenienie bohaterów aren sportowych, którzy są integralną częścią historii sportu i historii w ogóle, jak np. beznogi maratończyk Amerykanin Bob Wieland, polska legendarna sprinterka Irena Szewińska czy nieustraszeni alpiniści biorący udział w słynnej akcji ratunkowej w 2018 roku, mającej na celu uratowanie opuszczonych i zdanych na łaskę losu kolegów Tomasza Mackiewicza i Elisabeth Revol na Nanga Parbat.

Fascynacja sportem dostrzegalna jest też w twórczości kolejnych pokoleń poetów, czego potwierdzeniem są Michał Zabłocki, Artur Tomaszewski czy (*toutes proportions gardées*) autor niniejszego artykułu¹⁹. Wydaje się zatem, iż ów nurt – choć wyraźnie poboczny – pozostanie żywą częścią polskiej poezji. Sportowcy, jak i widzowie, tworzą i będą tworzyć wspólną przestrzeń dla wartości. Świat sportu z pewnością dostarczy zatem wielu inspiracji ludziom pióra, także w przyszłych latach.

¹⁸ K. Zuchora (2008), *Champion of poetry*. W: K. Zuchora [red.], *K. Wierzyński, Laur olimpijski*, Warszawa: 10.

Zob. np. Z. Pastuszewski [red.] (2022), *Młodości, ty zawsze... XXII Agon Poetycki „O Wieniec Akantu” Almanach*, Bydgoszcz: 34.

Amerykańska poezja o tematyce sportowej – zarys

Jeśli chodzi o Stany Zjednoczone, „sport jako temat, metafora oraz inspiracja przyczynił się znacząco do rozwoju amerykańskiej literatury”²⁰. Warto podkreślić, iż liczne grono ludzi pióra w tym kraju wykazywało zainteresowanie sportem w różnych jego odmianach. Jeśli chodzi o literaturę amerykańską, sport zaznaczył swoją obecność w dziełach np. Edgara Allana Poe, Francisa Scotta Fitzgeralda, Ernesta Hemingwaya, Thomasa Wolfe’a, Bernarda Malamuda, Normana Mailera, Roberta Coovera, Philipa Rotha, Dona DeLillo, Joyce Carol Oates oraz Davida Fostera Wallace’a²¹.

Baseball jest dyscypliną sportową szczególnie ulubioną przez amerykańskich poetów²². Zamiłowanie do baseballu podkreślał Walt Whitman, stwierdzając: „Widzę wielkie rzeczy w baseballu. To nasza gra, amerykańska gra”²³. Pierwszy zawodowy poeta Ameryki, Henry Wadsworth Longfellow, prawdopodobnie praktykował wczesną wersję baseballu w czasach studenckich²⁴. Jeśli chodzi o poezję inspirowaną sportem, warto odnotować słynny wiersz z 1888 roku, pt. *Casey at the Bat: A Ballad of the Republic, Sung in the Year 1888* (*Casey przy kiju baseballowym: Ballada Republiki, śpiewana w roku 1888*), napisany przez Ernesta Thayera. Po raz pierwszy został on opublikowany anonimowo w „The San Francisco Examiner” (wówczas „The Daily Examiner”), pod pseudonimem „Phin”. Zawierający dramatyczną sportową narrację utwór został następnie spopularyzowany w wodewilowych przedstawieniach DeWolfa Hoppera i do dziś uważany jest za najsłynniejszy wiersz baseballowy²⁵. Stał się tym samym jednym z bardziej znanych utworów poetyckich w szeroko pojętej literaturze amerykańskiej. Nie był to jednak przypadek odosobniony. Przyjrzyjmy się kilku innym przykładom obecności

²⁰ J.E. Davis (2004), *Literature, Sport in*. W: J.D. Duncan [red.], *Sport in American Culture: From Ali to X-Games*, Santa Barbara, Denver, Oxford: 213.

Zob. np. M. Cocchiarale, S.D. Emmert [red.] (2004), *Upon Further Review: Sports in American Literature*, Westport, Connecticut, and London; J.E. Davis (2004), *Literature, Sport in*, dz. cyt.: 213-215.

²² D. Hall (1985), *Fathers Playing Catch with Sons: Essays on Sport*, San Francisco: 57. Cyt. za: Walt Whitman, https://en.wikiquote.org/wiki/Walt_Whitman (dostęp: 17.12.2022).

R.L. Harris (2015), *Longfellow, Long Balls and the Chicago Cubs* (13.10), <https://throughthefencebaseball.com/longfellow-long-balls-and-the-chicago-cubs/> (dostęp: 17.12.2022).

CASEY AT THE BAT. Ernest Thayer *Casey at the Bat*, „Baseball Almanac”, https://www.baseball-almanac.com/poetry/po_case.shtml (dostęp: 19.12.2022).

baseballu i innych dyscyplin sportowych w twórczości wybranych poetów amerykańskich.

William Carlos Williams (1883-1963), prywatnie lekarz, był poetą, powieściopisarzem, eseistą i dramaturgiem, postrzeganym jako eksperymentator, innowator, postać niemal rewolucyjna w amerykańskiej poezji. Ów (wraz z Ezrą Poundem i Hildą Doolittle) czołowy przedstawiciel amerykańskiego imagizmu opierał swe utwory na codziennym doświadczeniu, portretując Amerykę w różnych jej aspektach. Choć kariera jego była początkowo przyćmiona przez innych poetów, stał się inspiracją dla pokolenia beatników w latach 50. i 60. W wierszu *The Crowd at the Ball Game* (*Widownia na meczu baseballowym*), opublikowanym w 1923 roku, zwrócił uwagę na intrygującą różnorodność fanów baseballu, ich odbiór meczu oraz wpływ na jego przebieg²⁶. To wiersz, który zdaje się rysować paralełę między grą a poezją, którą kilka dekad później znakomicie ukazała (w 1961 roku) Marianne Moore w utworze *Baseball and Writing* (*Baseball a pisanie*)²⁷. Baseball inspirował także innych poetów, czego egzemplifikacją są utwory choćby Roberta Francisca, Richarda Armoura czy Richarda Jacksona.

Warto odnotować obecność sportu na kartach dzieł wielu – także nadal aktywnych – poetów amerykańskich, np. Williama Heyena (ur. w 1940 roku). Poeta ten, często porównywany do wielkiego Walta Whitmana, to jeden spośród liczego grona współczesnych pisarzy wyraźnie doceniających rolę sportu w historii i kulturze Stanów Zjednoczonych. Był on znakomitym sportowcem w czasach studenckich i pasja ta towarzyszy mu przez całe życie. Świadectwem sportowej przeszłości oraz sprawności Heyena, jak również szczerzej miłości do sportu, są wiersze o baseballu, wrestlingu oraz koszykówce, czego przykładem jest elegia poświęcona koszykarzowi Wiltowi „The Stilt” Chamberlainowi (2003 rok). Zamiłowanie twórcy do przyrody i jej uważna obserwacja, jak również tematy związane z II wojną światową, są także charakterystyczne dla jego poezji.

Patrząc szerzej, w grupie amerykańskich poetów zainteresowanych sportem znajdziemy takich twórców, jak np. David Ignatow, James Dickey, Richard Wilbur, Sherman Alexie, Frank Higgins, Louis Jenkins czy Dave Smith. Tak jak przed laty Wierzyński, oddają oni niejednokrotnie cześć mistrzom sportu, czego przykładem jest Smith, który poświęcił swój wiersz Benny’emu „Kid” Paretowi, kubańskiemu bokserowi, byłemu zawodowemu mistrzowi

²⁶ William Carlos Williams, <https://www.poetryfoundation.org/poets/william-carlos-williams> (dostęp: 20.12.2022).

²⁷ B. Mills (2009), *Poster poems: Sport*, „The Guardian” (16.01), <https://www.theguardian.com/books/booksblog/2009/jan/16/poetry-sport> (dostęp: 20.12.2022).

świata, tragicznie zmarłemu w wyniku obrażeń odniesionych w ostatniej walce. Szeroka reprezentacja poetów sportowych przedstawiona jest na kartach antologii *Motion: American Sports Poems*, zredagowanej przez Noaha Blausteina²⁸. O sporcie piszą też kobiety, czego świadectwem jest odrębna, poświęcona tylko twórczyniom, monografia pt. *Crossing Boundaries: An International Anthology of Women's Experiences in Sport*, pod redakcją Susan J. Bandy i Anne S. Darden. Znajdziemy tam utwory takich pisarek, jak m.in.: Amerykanki Judith Wright, Lillian Morrison, Cynthia Macdonald, Anne Sexton, Laura Jensen, Diane Ackerman, Anita Skeen, Kanadyjka Margaret Atwood, a nawet słynna polska poetka Wisława Szymborska (wiersz pt. *Znieruchomienie*)²⁹.

Podsumowanie

Wielka siła przyciągania – to cecha sportu, która niełatwo poddaje się interpretacjom. Jak bowiem wytłumaczyć ów magnetyzm, który sprawia, że wiedzeni wewnętrznym impulsem idziemy na stadion, aby brać udział w emocjonalnym sportowym rytuale? Pociąga nas dramaturgia, walka z przeciwnościami losu, próba charakteru, niespodziewany przebieg zawodów, porażki i zwycięstwa, poruszają nas kwestie odwagi, lojalności i honoru. Te elementy rywalizacji sportowej, jak też wiele innych, nie zawsze widocznych dla postronnych obserwatorów, intrygują również wielu ludzi pióra. Literatura o tematyce sportowej powstaje na ogół w rezultacie silnego zainteresowania sportem, częstokroć przybierającego formę swoistej fascynacji. Poezja sportowa, poprzez swoje zróżnicowanie, wymyka się jednoznacznym ocenom. Zazwyczaj uwalnia ona doświadczenia i utrwala emocje, które choć często wyblakłe, nigdy nie przemijają. Siła objawienia, oparta na wspomnieniach o dokonanych wyczynach oraz wspaniałych meczach, obecna jest w jakiejś formie w wielu utworach. Co szczególnie istotne, poezja sportowa, tak jak cała literatura o tematyce sportowej, spełnia niezwykle ważną rolę – ewidentnie lokuje sport w sferze kultury.

²⁸ N. Blaustein [red.] (2001), *Motion: American Sports Poems*, Iowa City.
S.J. Bandy, A.S. Darden [red.] (1999), *Crossing Boundaries: An International Anthology of Women's Experiences in Sport*, Champaign, Il; Zob. też: B.K. Horvath, S.G. Carson (1991), *Women's Sports Poetry: Some Observations and Representative Texts*. W: W.L. Umphlett [red.], *The Achievement of American Sport Literature: A Critical Appraisal*, Rutherford, Madison, Teaneck: 116-131.

Zaprezentowane powyżej rozważania dotyczą zaledwie fragmentu wieloaspektowych relacji sport-literatura. Eksploracje owe, choć selektywne, pozwalają dostrzec mnogość zagadnień czekających na odkrycie i rzeczową naukową analizę. Obejmują one zarówno obecność poszczególnych dyscyplin sportowych w dziełach literackich, jak również rolę sportu w biografii konkretnych pisarzy różnych narodowości. Z uwagi na uniwersalność doświadczenia sportowego, literatura polska i amerykańska – jak ukazano powyżej – nie stanowią tu wyjątku. Niniejsze badanie może, miejmy nadzieję, stanowić zachętę do dalszych, pogłębionych studiów nad znaczeniem poezji sportowej; w szerszym kontekście może stanowić źródło inspiracji dla badacza historii kultury, a także historii sportu.

Należy niewątpliwie podkreślić kontekst historyczny wielu utworów poetyckich. Dzieła literackie, w tym poezja sportowa, posiadają bowiem często wartość historyczną w odniesieniu do zawodów i praktyk sportowych. Mamy tam zatem do czynienia z kulturową interpretacją wydarzeń historycznych. Klasycznym tego przykładem jest sportowa twórczość Kazimierza Wierzyńskiego, przez którą wkraczamy w barwny świat historii sportu, ale też – a może przede wszystkim – nadrzędnych wartości, bowiem w centrum sportu jest zawsze człowiek. Widać to również w wierszach innych omawianych tu autorów, co wyraźnie pokazuje, że pamięć o wybitnych bohaterach sportu, choć niekiedy z czasem blednie, nie zanika.

Kultura jest żywym organizmem. Należy założyć, że będący jej integralną częścią – nienaruszalnym fragmentem owej rzeczywistości – sport nigdy nie przestanie inspirować. Jak zauważa Krzysztof Zuchora, sport „może być zadaniem dla wielu pisarzy i nie potrzebują oni obawiać się plagiatu. Jest to wciąż jeszcze dziewicza kraina słowa”³⁰. A zatem artyści z pewnością nie przestaną tworzyć dzieł na bazie swoich sportowych fascynacji. Kultura będzie nimi systematycznie wzbogacana i należy mieć nadzieję, że co jakiś czas objawi się nowy Wierzyński, de Montherlant czy inny twórca, dla którego sport jest wyzwaniem, stoi w centrum refleksji, ktoś odkrywający nowe nieznanne oblicza sportu lub przynajmniej rzucający w oryginalny sposób światło na zjawiska uprzednio opisane; innymi słowy, ktoś pragnący rozjaśnić tajemnicę sportu poprzez twórczość literacką.

³⁰ K. Zuchora (2022), *Vademecum olimpijskie*. W: Z. Dziubiński, W. Firek [red.], *Kultura fizyczna a komunitaryzm i liberalizm*, dz. cyt.: 338.